

PROCESI KONFLUENTNOG OBRAZOVANJA U CIKLUSU KULTURA - LIČNOST

Dr. Mujo SLATINA

SAŽETAK

Dijete kao prirodni individuum je, van svake sumnje, djelimično obdareno prirodnim životnim snagama koje egzistiraju u njemu kao sklonosti i sposobnosti, kao "nagoni". Iako novorođenče ima potencijalnu ličnost, ono je više "psihološko biće" nego ličnost. Tek se odgojem u određenoj kulturi biološki individuum transformira u osobeno individualno duševno, duhovno i djelatno biće, tj. u ličnost. Dakle, da bi se ispoljile suštinske snage djeteta (gledanje, slušanje, mirisanje, kušanje, osjećanje, radoznalost, saznavanje, mišljenje, mašta, htijenje, voljenje itd.) neophodno je omogućiti procese u kojima će dijete moći te svoje snage istodobno potvrđivati i razvijati. U radu se govori o procesima pomoću kojih se dijelom potvrđuju a dijelom razvijaju individualne životne snage djeteta u ciklusu kultura - ličnost.

Ključne riječi: Ciklus kultura - ličnost, akulturacija, enkulturacija, socijalizacija, internalizacija, diferencijacija, integracija, individuacija i personalizacija.

Rođenjem je čovjeku dato samo individualno opstojanje i to, prije svega, u formi prirodnog individuuma. Dijete kao prirodni individuum je djelimično obdareno prirodnim životnim snagama koje egzistiraju u njemu kao sklonosti i sposobnosti, kao "nago-

ni". Iako je rođenjem dijete opremljeno čitavim *nizom* potencija, kod njega još nije razvijen specifičan, osoben način mišljenja i ponašanja. Iako novorođenče ima **potencijalnu** ličnost, ono je više "psihološko biće" nego ličnost. U najranijim danima svoga razvoja dijete, naprimjer, nije slobodna ličnost, već rob svojih nagona. Tek se odgojem u određenoj kulturi biološki individuum transformira u osobeno individualno duševno, duhovno i djelatno biće, tj. u ličnost. Dakle, da bi se ispoljile suštinske snage djeteta neophodno je omogućiti procese u kojima će dijete moći *dijelom potvrđivati a dijelom razvijati* te svoje snage.

Slika 1. Rođenjem je čovjeku dato samo individualno opstojanje i to ponajprije u formi prirodnog/biološkog individuuma.¹

ODGOJ U CIKLUSU KULTURA - LIČNOST

Kultura nije samo kulturni prostor u kojem čovjek živi nego je istodobno i prostor u kojem se odgaja i razvija ličnost. Postupci podizanja djece istodobno su i načini uvođenja djece u kulturu i načini razvijanja njihove ličnosti. Dijete se uvodi u kulturu načinom na koji ga majka hrani, odbija od sise i usmjerava njegov toalet-trening. Dijete se uvodi u kulturu načinom obuzdavanja dječjih impulsa, razumom kao i disciplinom. Dijete se uvodi u kulturu roditeljskom ljubavlju koja nije, ali i onom koja jeste uvjetovana manifestiranjem odobrenog ponašanja. Dijete se uvodi u kulturu traženjem apsolutne poslušnosti, ali i/ili relativnom popustljivošću roditelja. *Dijete se uvodi u kulturu aktima podsticanja i unapređujućeg djelovanja, ali i aktima predupređivanja i sprečavanja.*

Kultura određuje zadatke i načine kako se dijete odgaja. Slična iskustva u okviru date kulture teže tvorbi sličnih ličnosti.² Dakako da različite kulture imaju različite odgojne sadržaje kojima uče i podučavaju djecu kao i različite postupke i metode odgajanja. U svakoj kulturi dijete mora mnogo toga da nauči. Za odgoj se može reći da je drugi pojam za proces oljuđivanja, proces nastanka ljudskosti, proces njegovanja duše u mediju određene kulture. Autentični odgoj je u **sinkretičkom** jedinstvu s kulturom. On nikada ne otpada od ovog jedinstva jer označava **njegovanje** života kojem treba podariti snagu, moć. Kultura lahko oblikuje ličnost iz dva razloga. Prije svega, kultura daje gotova, *isprobana* rješenja za mnoge životne probleme. A drugo, *svaki prijenos kulture istovremeno*

Slika 2. Ciklus kultura - ličnost³

predstavlja odgojno-obrazovni proces. Odgoj ustvari i jeste kulturno djelovanje u univerzalnom smislu. Zato se odnos između kulture i odgoja može se predočiti kao jedan ciklus koji se nastavlja iz generacije u generaciju u beskonačnom kruženju. (Vidi: Allport, 1991., 124).

A kako kultura i odgoj omogućuju da ljudski prirodni individuum stasa u ličnost?

U ciklusu kultura - ličnost pojavljuje se više procesa konfluentnog obrazovanja.⁴ Procesi kao što su akulturacija, enkulturacija, internalizacija, socijalizacija, identifikacija, personalizacija, individuacija, učenje/podučavanje itd. čine čitavu jednu **porodicu pojmova** teorije konfluentnog obrazovanja. Ovi procesi su jedan vid *samoaktualizacije* i *afirmacije* ljudske prirode jer omogućuju da se dijete dijelom potvrđuje a dijelom razvija u svim svojim odnosima sa svijetom - u gledanju, slušanju, mirisanju, kušanju, saznavanju, osjećanju, mišljenju, htijenju, voljenju itd. Sudjelovanjem u ovim procesima dijete se kao nagonско-biološko biće transformira u ličnost. Preciznije kazano, u ovim procesima dijete se realizira kao ljudsko biće. Da bi lakše pojmlili ove procese pokušat ćemo ih prikazati u njihovoj međuzavisnosti.

MEĐUZAVISNOST PROCESA KONFLUENTNOG OBRAZOVANJA U CIKLUSU KULTURA-LIČNOST

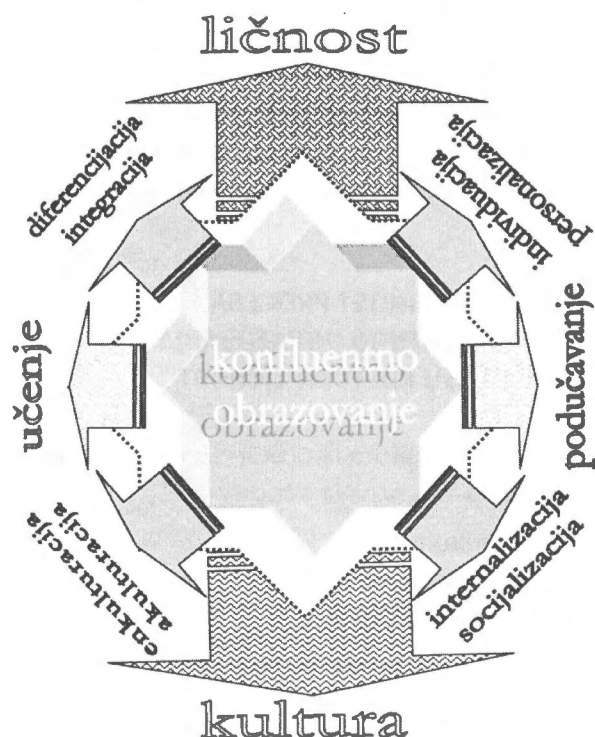
U ciklusu kultura-ličnost možemo prepoznati tri vrste procesa razvoja ličnosti:

- a) sociokulturni,
- b) psihosocijalni i
- c) psihološki procesi.

Za konfluentno obrazovanje posebno su važna četiri para ovih procesa. To su procesi bez kojih nema konfluentnog obrazovanja. Akulturacija i enkulturacija su iz grupe socio-kulturalnih procesa; socijalizacija i internalizacija pripadaju psihosocijalnim procesima; diferencijacija i integracija biopsihološkim; individuacija i personalizacija su iz grupe psiholoških procesa. Ova četiri para procesa, u konfluentnom obrazovanju, **povezana** su procesom učenje/podučavanje. U svojoj suštini, u krajnjoj instanci oni se ustvari svode na proces učenje/podučavanje. Pomoću učenja gradi se

međuzavisnost svih procesa konfluentnog obrazovanja.

U konfluentnom obrazovanju ukrštaju se raznoliki elementi predočenih mikroprocesa. Ovo je obrazovanje složeni splet ovih procesa. Enkulturaciona/akulturaciona, internalizaciona/socijalizaciona, diferencijaciona/integraciona i individualizaciona/personalizaciona su **mikroprocesi** konfluentnog obrazovanja⁶ (vidi sliku 3). Splet ovih procesa biološku organizaciju individue transformira u višedimenzionalnu organizaciju individue kao duševnog, duhovnog i djelatnog ljudskog bića. Dakako da svi ovi procesi traže i omogućuju aktivitet individue. Sve što se iz spomenutih procesa slijeva u "ljudsku prirodu", a doprinosi zdravom i humanom razvoju čovjekove ličnosti, što omogućuje razvoj **samoaktualizirane ličnosti** uvažava se teorijom konfluentnog obrazovanja. Ova teorija ne uzima za pedagoške svrhe sve ono što otuđuje čovjekovu ličnost.

Slika 3. Međuzavisnost procesa konfluentnog obrazovanja u ciklusu kultura - ličnost

U teoriji konfluentnog obrazovanja parovi pojmova: enkulturaciona/akulturaciona, internalizaciona/socijalizaciona, diferencijaciona/integraciona i individualizaciona/personalizaciona vide se kao jedinstveni procesi sa dva lica. Kad kažemo "sa dva lica", onda se želi ukazati na nerazdruživost ovih procesa u

konfluentnom obrazovanju. Zato je napisano individualizacija/personalizacija, a ne individualizacija i personalizacija. I ne samo to. U mreži konfluentnog obrazovanja na sličan način su povezani i drugi procesi. Određenje ovih procesa u ciklusu kulturalnost oslanja se na činjenice da se čovjek u ovom ciklusu javlja:

- a) kao *tvorevina* kulture,
- b) kao *nosilac* kulture,
- c) kao *korisnik* kulture,
- d) kao *stvaralac* kulture.

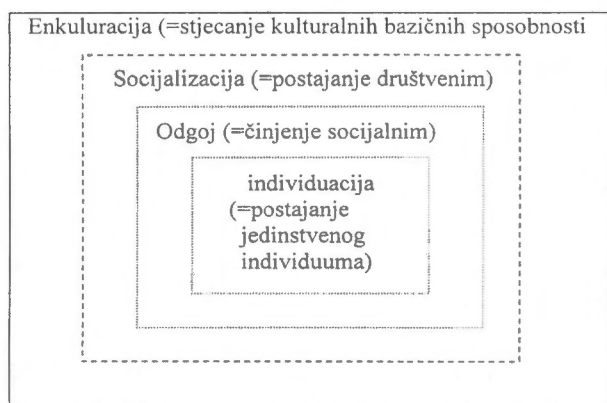
Slika 4. Čovjek kao nosilac, korisnik, stvaralac i tvorevina kulture⁷

Proces enkulturaciona/akulturaciona je najznačajniji socio-kulturalni proces u kojem se tvori ličnost kao duševno, duhovno i djelatno biće.

ENKULTURACIJA/AKULTURACIJA

Enkulturacija je proces prilagođavanja jednoj kulturi i usvajanje jedne kulture. Za Gudjonsa (1994.) ona je temeljno učenje kulture, za Locha (1968.) temeljni proces urastanja u kulturu.⁸ Nema sumnje, proces pomoću kojeg djeca uče modele ponašanja karakteristične za kulturu kojoj pripadaju može se nazvati enkulturacijom. Nju čine namjerni ili nenamjerni mikroprocesi pomoću kojih dijete usvaja obrasce kulturalnog ponašanja. Enkulturacija je proces koji čini da jedan pojedinac bude sličan drugom pojedincu. Njime se na neki način kulturalno ujednačavaju jedinke (primjer osnovne/bazične/modalne ličnosti). Ovo im omogućuje da se snalaze u životu i da budu prihvaćeni u grupi i društvu. Zato se može reći da je enkulturacija "razvijanje stanovitih fundamentalnih ljudskih sposobnosti, što se postiže prenošenjem osnovnih kulturnih tekovina na dijete, počevši od najranijeg učenja jezika i komunikacije sa drugim članovima porodice, do složenijih procesa u kojima se učenjem preuzima raznovrsno iskustvo date kulture i osposobljava za samodjelatnost i participaciju u stvaralačkom procesu razvitka kulture" (Golubović,⁹ 1981., 239).

Loch (1968.), Fendom (1969.) i Kron (1988.) smatraju da je enkulturacija pojam koji je nadređen socijalizaciji. Prema Fendu se socijalizacija odnosi na "učenje posebne klase kulturalnih sadržaja: učenje moralnog poretka nekog društva" (Gudjons, 1994., 146). Gudjons ovako rezimira odnos između enkulturacije, socijalizacije i odgoja: "U *enkulturaciji* dijete, npr., uči njemački jezik, u *socijalizaciji* uči da jezik ne treba koristiti za psovanje. Odgoj pak

Slika 5. Međuzavisnost enkulturacije, socijalizacije, odgoja i individuacije

naglašuje namjerni aspekt toga procesa." (Isto.) Odgoj i socijalizacija, dakle, vidi se kao moment enkulturacije¹⁰ (vidi sliku 5).

U toku razvoja ličnosti proces enkulturacija/akulturacija odvija se kroz određene etape. Revers¹¹ predlaže da se ovaj proces promatra kroz tri sljedeće etape:

- 1) prihvaćanje kulturnog uzora,
- 2) reakcija protiv tog uzora,
- 3) prisno usvajanje revidiranog uzora kao neposredno uklapanje zrele ličnosti (vidi *Prilog 1*).

Treba imati na umu da u ranijim godinama dolazi do prihvaćanja kulturnih uzora, a da pobuna protiv tih uzora i *individuacija* dolaze kasnije.

Prilog 1

Od imitiranja, preko pobune, do usvajanja kulturnog uzora

Šestogodišnji dječak trudit će se da što tačnije prepíše slova ili brojeve iz svoje knjige uzora ili sa učiteljevog uzora na tabli. Njegov grafički rad ustvari nema nikakve individualnosti. Dječiji pismeni zadaci izloženi na tabli učionice skoro su svi jednaki. Djeca su, u pogledu rukopisa, sužnji svoje kulture. Što se više ide ka pubertetu sve više počinje da se javlja individualnost u rukopisu. Sada je dijete već savladalo kulturne oblike; oni su postali njegova druga priroda. Ono počinje da ih slobodnije upotrebljava (uvijek u određenim granicama). Oblikovanje slova, nagnutost, uljepšavanje - sve je to njegovo. Ponekad njegov rukopis postaje negativistički prema kulturi i ide čak dotle da biva sasvim nečitak. Sve ovo eksperimentiranje ne mora biti svjesno, ali svakako da se ogrešuje o originalni kulturni uzor. Najzad, grafički stil se ustaljuje i zatim pokazuje ono što Revers naziva "revidiran kulturni model" - stil prilagođen individualnosti određenog lica. Rukopis je prosto jedan primjer kompromisa koji mi svi postizemo između poštovanja kulture i individualnog integriteta.

Iste etape vide se u skoro svim granama života. Svakome je poznat kruti "moralni realizam" djeteta između približno pet i deset godina

života. Svaka priča mora da se ispriča na isti, "tačan" način; svaka igra mora da se igra po pravilima; plemenska savjest ("moral") je vrhovna. Svako isto tako zna za buntovništvo mladosti u odnosu na roditeljske i društvene običaje. Mladić počinje da dovodi u pitanje, između ostalog, i religiju kojoj nas uči jedna kultura, iako ju je u mladim godinama prihvatao kao konačnu. Važnije je naći svoj identitet nego se prilagoditi tradiciji. Najzad, u zrelo doba obično nastaje uspješno spajanje tradicionalnog i ličnog, kulture i slike koju imamo o sebi".

Allport, V. G.: *Sklop i razvoj ličnosti*, Bugojno, 1991., str. 123.

U ciklusu kultura-ličnost akulturacija je proces bez kojeg se ne može u cijelosti shvatiti sam razvoj ličnosti. Ovaj proces rezultat je čitavog niza mikroprocesa kao što su: enkulturacija, asimilacija, prilagođavanje, identifikacija, oponašanje, učenje itd. Zato je proces akulturacije jedan od najvažnijih procesa razvoja ljudske ličnosti.

Pojmovi **akulturacija**, "kulturni kontakt" i "kulturni dodir" nekada su imali isto značenje.¹² Svakako da kulturni kontakt treba shvatiti kao trajni proces uzajamnog djelovanja među grupama sa različitim kulturama, a ne kao puki prijenos elemenata iz jedne kulture u drugu. Dakle, to je "skup pojava proisteklih iz neprekidnog i izravnog dodira između grupa, pojedinaca, pripadnika različitih kultura, uključujući preobražaje do kojih dolazi u izvornim kulturalnim obrascima jedne ili objiju grupa"¹³. Drugim riječima akulturaciju čine sve pojave koje su rezultat direktnog susreta, dodira i međudjelovanja između skupina ili pojedinaca koji pripadaju različitim kulturama i tako uzrokuju preoblikovanje izvornih kulturnih modela (*patterns*) jedne ili objiju skupina. Tako ovaj proces omogućuje da se ljudi osjećaju bliskim ili dalekim bez obzira na njihovu stvarnu, fizičku razdaljinu.

Akulturacija je, dakle, nužan i logičan kulturalni proces bez obzira što je dodir između dvije kulturalne skupine uvijek iskušenje i za jednu i za drugu grupu. Ovo iskušenje proizlazi iz same protivrječnosti procesa akulturacije. Naime,

akulturacija nije satkana samo od "pozitivnih" mikroprocesa. Baš zbog toga što unutar akulturacije i enkulturacije žive mikroprocesi koji mogu da vode u etnocentrizam, ovi pojmovi se imenuju kao etnocentrički pojmovi. Asimilacija, primjerice, kao jedna od faza akulturacije, jedan je mikroproces koji može da ima negativne efekte. Ona može akulturaciju preobraziti u drugi proces, npr. u antagonističku akulturaciju, u kontraakulturaciju, kontroliranu akulturaciju.

Valja razlučiti asimilaciju kao samostalno *izdvojeni* socijalni proces iz akulturacije, od asimilacije kao *faze* i mikroprocesa akulturacije. Asimilacija kao proces kojim se čovjek prisiljava da odbaci vlastita kulturalna obilježja, kao proces pomoću kojeg se čovjek lišava vlastite kulture i kulturnog identiteta nije proces odgojno-obrazovne valjanosti, nije pojam iz porodice pojmova konfluentnog obrazovanja. **Asimilacija** izdvojena iz akulturacije je socijalni proces kojim se hoće dati pasivna uloga jedne u odnosu na drugu dominantnu kulturu; proces kojim se hoće izvršiti pretapanje kultura i potkultura u jednu homogenu cjelinu, i to po pravilu nestankom ili transformacijom kulturnih elemenata grupa koje su manje dominantne. Istodobno ova asimilacija „predstavlja i vrijednosni sud da su neke kulture superiornije od drugih. Kulturalna asimilacija se ne smije miješati s asimilacijom u pravnom/institucijskom smislu naturalizacije (dobivanja državljanstva), koja može postojati usporedno s održavanjem posebnog kulturnog identiteta" (Peroti, 1995., 70). Akulturacija koja pripada teoriji konfluentnog obrazovanja nije neka vrsta "topionice naroda" u kojoj različite kulture moraju nestati ili se stopiti u neku vrstu kosmopolitске kulture. Kosmopolitizam koji negira kulturni pluralizam ne pripada interkulturalnom odgoju. Kada bismo ovaj kosmopolitizam i teorijski milovali, on bi ostao unutar univerzalne norme: "Čovjek je kao svi drugi ljudi". I nakon ovog milovanja on ne bi, dakle, bio zainteresiran za grupne norme ("Čovjek je kao neki drugi ljudi"), a pogotovo ne za idiosinkratičke norme ("Čovjek je kao nijedan drugi čovjek"). Teorijom konfluentnog obrazovanja moraju se poštovati sve tri navedene norme. I teorija interkulturalnog odgoja također poštuje ove norme. Obje ove teorije su u suglasju s "ljudskom prirodom". Do njih dopire religijsko upozorenje da je ljudski rod dragi Bog podijelio u narode i

plemena da bi se međusobno upoznavali.¹⁴ Međukulturalne razlike treba, dakle, pojmiti kao posebne duhovne cvjetove, cvjetove posebnih boja i mirisa od kojih se jedino može sačiniti predivan buket koji se zove - **ljudski rod**.

Koncepcija **interkulturalnog odgoja**¹⁵ počiva na akulturaciji koja prihvata razlike kao prednosti razvoja ličnosti, koja čuva identitet i samopoštovanje i istodobno izgrađuje osjećaj pripadnosti zajednici u kojoj živi više kulturâ. Zato školski sistemi moraju razvijati nove i specifične vrste interkulturalnog obrazovanja kojim će se integrirati vrijednosti etničkih grupa. I same škole trebaju biti mjesta u kojima će se pravilno ocjenjivati, koristiti i čuvati tradicije koje nose univerzalne vrijednosti, mjesta u kojima će se voditi računa o kulturalnim obrascima ponašanja i individualnim razlikama. Škole mogu i trebaju postati mjesta gdje će se omogućiti razmjena etničkih osobnosti, tj. mjesta u kojima će se etničke grupacije međusobno upoznavati i učiti. "Interkulturalno obrazovanje želi omogućiti upravo tu međuovisnost i povezanost, tako da pomogne budućim građanima da postanu svjesni kulturalnog pluralizma naših društava" (Peroti, 1995., 19). Dakle, ovakva akulturacija daleko je od toga da bi bila asimilacija.¹⁶

Ostati u krugu vlastite kulture, i kada bi se to htjelo, danas nije moguće. Vrijeme informacijskih i komunikacijskih tehnologija i procesa, vrijeme interneta, elektronske pošte, kompjuterskog umrežavanja, vrijeme filmova i TV emisija iz različitih kulturnih sredina itd., ne dopušta izolaciju i zatvaranje u zidine vlastite kulture. Danas je pojedinac prinuđen da vodi računa o različitim vrednotama onog drugog. I ne samo da vodi računa o vrijednostima drugog nego se obavezuje da upozna drugu i drugačiju kulturu. Svijest da se čovjek može realizirati samo u vlastitoj kulturi je iluzorna. Na ovu činjenicu religija je davno upozorila čovjeka.

Drugi veoma važan par pojmova koji se pojavljuju u teoriji konfluentnog obrazovanja su socijalizacija i internalizacija.

SOCIJALIZACIJA/INTERNALIZACIJA

Socijalizacija je proces u kojem dijete stječe osjetljivost na socijalnu stimulaciju, a naročito osjetljivost za pritiske i obaveze zajedničkog, grupnog života. U ovom procesu ono uči da se

rukovodi društvenim stimulima i da se ponaša onako kako to rade ostali u njegovoj grupi ili društvu. U ovom procesu dijete razvija *socijalnost*, tj. sklonost da se traži društvo i uživa u druženju i da se ljubazno i prijatno odnosi prema drugima. U ovom procesu dijete stječe sociopsihološke karakteristike drugih lica i grupa i tako se priprema za zajednički život. Socijalizacija je proces podruštvljavanja individue. Zahvaljujući ovom procesu dijete postaje socijalno biće. Tek čovjek kao socijalno biće može normalno živjeti kao član društva. U smislu razvoja ličnosti kao socijalnog bića socijalizacija je glavni proces. Prema tome, socijalizacija je "proces kojim se dijete uvodi u pravila društvenog života i uči da razumije način života i ponašanja svoga društva preko uloga i normi sa kojima se upoznaje, ali istovremeno stvarajući i vlastita mjerila i kriterije za ponašanje" (Golubović, 1981., 239). Za sudjelovanje u zajedničkom životu nije potrebna potpuna jednoobraznost individualnog ponašanja. Naprotiv, potrebna je neka vrsta individualizacije društvenosti, kako kaže Supek.¹⁷

Socijalizacija nije proces gubljenja individualnosti, već mogućnost da dijete sa svojom individualnošću uđe u prostore ljudske društvenosti. Ona je mogućnost izlaženja iz čistog individualnog života. Čovjek kao ljudsko prirodno biće ima fundamentalnu potrebu za društvenošću. Socijalizacija upravo čuva i zadovoljava ovu čovjekovu potrebu. Socijalizirani dio ličnosti je neophodni element unutarne strukture individue. Upravo zato što je "ljudska priroda" izvor ove potrebe, a individualnost njeno najviše obilježje, društveno-historijski oblici socijalizacije ne mogu iz razvoja ličnosti potpuno istisnuti proces individualizacije. Zato su u procesu socijalizacije uvijek sadržani društveno-interakcijski i unutarnji, personalni aspekt razvoja ličnosti, kako je to već Parsons (1968.) primijetio. U socijalizaciji su prisutna ova dva aspekta bez obzira na suglasje ili međusobnu "borbu" procesa socijalizacije i individualizacije u toku razvoja ličnosti. Socijalizacija i individualizacija su dva komplementarna procesa, procesa koji teku uporedo, a čije forme i dominacija se mijenjaju iz perioda u period, iz faze u fazu razvoja ličnosti. Ova variranja samo svjedoče postojanje razlika između ovih procesa, odnosno potvrđuju razlike njihovih glavnih odgovornosti za razvoj ličnosti, tj. njihovih glavnih učinaka u ovom razvoju.

nje dopiralo religijsko upozorenje da je ljuski rod dragi Bog podijelio u narode i plemena da bi se međusobno upoznavali i istodobno bi gubila svoj unutarnji personalni aspekt. Socijalizacijom bi se zatvorio put prema individuaciji i personalizaciji, ukoliko bi se ostalo samo na razini pounutrašnjeja relativno važećih vrednota.

U dobro organiziranom društvu koje efikasno funkcionira zadatak je socijalizacije da omogući ljudima da se na selektivnoj i elastičnoj osnovi prilagode zajednici. Važna funkcija socijalizacije je da omogući djeci *prilagodbu*. Da bi se dijete integriralo u grupu ono se mora identificirati sa dominantnom etikom koja vlada u školi i društvu. Pomoću *identifikacije* dijete ovu etiku uključuje u svoj razvoj i na osnovu nje stvara funkcionalni dio svoje personalne strukture. Zdravi konformizam u odnosu na zdravu grupu ne mora da prigušuje individualno izražavanje i razvoj; on ga čak može osnažiti. Identifikacija i prilagodba, dakle, mogu se uskladiti tako da ne produciraju konformizam u kojem bi individualnost bila pritiješnjena. U zdravom konformizmu individualnost nije ugušena zato što je on oslonjen na pounutrašnjeja objektivno važećih vrijednosti.

U sredini koja pruža suviše malu sigurnost i u kojoj su stavovi i vrijednosti duboko konfuzni, djetetu je izuzetno otežano socijaliziranje. Gdje su gledišta o društvenim idealima i ljudskim vrednotama neodređena rizično je identificirati se sa takvim vrednotama. Gdje odgajatelj ne nudi dovoljno sigurnosti, dijete se ne može identificirati sa njim, niti njegovom etikom. Za dijete su vrijednosti kompas u labirintu interpersonalnih odnosa. Dakle, problem nije u prilagodbi vrednotama. Problem je što porodični i školski konflikti i nestabilnost sredine čine prilagodbu krajnje teškom i što dijete može doći do saznanja da se prilagodba ne isplati.

Socijalizacija i individuacija ne mogu nikako ići usporedo bez pratnje ostalih sociokulturnih, psihosocijalnih i psiholoških procesâ razvoja ličnosti, a u čijoj osnovi se nalaze internalizirane objektivno važeće vrijednosti. Zapažanje da postoji uzajamno djelovanje između procesa socijalizacije i individuacije, tj. uzajamno djelovanje između "društvenog identiteta" i "personalnog identiteta"²¹ samo potvrđuje da postoje dva procesa koja se mogu i koje treba razlikovati. Tražiti da proizvod

socijalizacije bude "društveni identitet" znači razumijevati ovaj proces. Tražiti da proizvod socijalizacije bude "personalni identitet" znači misaono natezati ovaj pojam, znači izmiješati procese socijalizacije i personalizacije. A ovo se ne baš rijetko čini da bi se socijalizacija sačuvala od konformizma, a individuacija od egocentrizma. Oba ova identiteta, dakako, imaju značaj i smisao. Ovo se najbolje vidi kada personalni identitet osjeća opasnosti od izvanjskog, tj. društvenog identiteta. Ili, kada društvo ne odgovara potrebama personalnog identiteta, onda društveni identitet osigurava zaštitno mijenjanje boje, tj. pruža masku potrebi za sigurno prilagođavanje unutarnjem ja. Ova dva identiteta u nekim slučajevima se potpuno sjedinjuju, recimo kada su dvije uloge istog čovjeka tijesno povezane.

Internalizacijom objektivno važećih vrednota socijalizacija dobija impuls za interkulturalni odgoj i impuls za individuaciju i personalizaciju. Samo socijalizacija koja sadrži ove impulse neće se sunovratiti u konformizam, dril, indoktrinaciju i manipulaciju. Socijalizacija koja ne bi dopuštala pojavu procesa individuacije i personalizacije bila bi u suprotnosti sa konfluentnim obrazovanjem.

INDIVIDUACIJA/PERSONALIZACIJA

Iz teorije konfluentnog obrazovanja ličnost se ne vidi samo kao "integraciju bio-psihičkih, psihosocijalnih i sociokulturnih svojstava individue, već kao *subjektivitet* koji ostvaruje jedinstvo svih spomenutih dimenzija, postignuto na bazi i kroz prizmu personalnih dispozicija individue" (Golubović, 1981., 234). U spletu ovih procesa personalni (subjektivni) aspekt dolazi do svog punog izražaja. Jer "ako nedostaje personalni (subjektivni) aspekt kao prizma kroz koju se prelamaju svi drugi utjecaji, kako biološkog tako i sociokulturnog naslijeđa, odgojni proces ne dopijeva do svoga cilja, jer proizvodi jednostrani rezultat, najčešće pretjerano socijaliziranu individuu bez vlastitog 'ja'" (Isto). Prema tome, sociokulturni i psihosocijalni procesi omogućuju psihološke procese (individuacija/personalizacija) koji osiguravaju razvitak ljudske individualnosti. To je individualnost koja ima svoj identitet. A taj identitet, kao što se vidi iz slike 3,

istodobno je i individualan i društven. Zato teorija konfluentnog obrazovanja nije teorija ujednačavanja individua (enkulturacija i socijalizacija), nego teorija razvoja individualnih razlika koje rođenjem čovjek donosi (individualizacija i personalizacija).

Internalizacija objektivno važećih vrednota omogućuje procesu socijalizacije da djeluje dublje na ove procese. Zahvaljujući ovom pounutrašnjenju socijalizacija ne djeluje samo površinski. Zato individua može selektivno tražiti društvenu sredinu koja je pogodna za izražavanje njenih specifičnih individualnih potreba. Time i započinje proces *individuacija/personalizacija*. U ovim procesima individua stječe moć da u određenoj mjeri mijenja ili oblikuje svoju sredinu i da u toj sredini bira osobe i određuje prioritet interakcije sa njima, a istodobno ima priliku da odbija one kontakte i interakcije koje ne želi. Ona može izabrati one oblike interakcije koji su povoljni za željeni pravac samoizražavanja.

Individuacija i personalizacija uvijek će ostati na pola puta ukoliko se samo oslanjaju na pounutrašnjenje relativno važećih vrednota. Bez univerzalnih vrednota u svjetonazoru čovjek lahko postaje rob drugog čovjeka, rob države, partije, nacije ili bilo kog drugog ovozemaljskog autoriteta. Individuacija i personalizacija se ne postižu klanjanjem ili robovanjem bilo kojem ovozemaljskom autoritetu. Ako u svijesti i svjetonazoru ljudi nema ništa sveto, u društvenoj realnosti je sve dopušteno. A ovo je potpuna depersonalizacija ličnosti. Depersonalizacija je stanje u kojem se gubi osjećanje vlastitog identiteta bez kojeg se ličnost ne može očuvati. Zašto?

Individuacija je proces razvoja jedne pojedinačne personalne strukture, tj. identiteta. To je "proces pomoću kojeg se razvija unutarnji sistem motivacije i 'okvir orijentacije' u skladu sa personalnim svojstvima ličnosti" (Golubović, 1981., 239). Ovaj proces kazuje *kako da pojedinačni individuum bude odvojen i bude drugačiji od drugih i ostalih, a istodobno bude socijalno biće*. Individuacija združena s procesom integracije omogućuje da čovjek bude **cjelovita**, nedjeljiva ličnost. Individuacija je proces koji omogućuje da ličnost bude u stanju da se samostalno ponaša, nasuprot težnjama konformizma i depersonalizacije, tj. nekritičkog uklapanja u postojeće priznate i prihvaćene društvene sheme. Ovo samostalno ponašanje počinje udaljavanjem

djeteta od isključivog jedinstva sa majkom. Ovim udaljavanjem u dječiju emocionalnu inteligenciju²² unosi se šire tkivo porodičnih odnosa. Dakako da ne smijemo zaboraviti da se zdrava individuacija djeteta zasniva na sigurnosti i pouzdanosti osjećanja zajednice sa majkom. Naime, iz emocionalnog jedinstva majke i djeteta postepeno se oblikuje individualnost djeteta. Zato se ravnoteža između jedinstva parova: majka-dijete, otac-dijete, roditelji-dijete i muškarac-žena, sa jedne, i procesa individuacije, s druge strane, mora čuvati. Ukoliko se organska jedinstvenost porodičnih odnosa izgubi, ukoliko umjesto ravnoteže najviši cilj postane dominacija i individualno stjecanje moći, u procesu individuacije mora doći do povrede ljudske prirode. Kada lični identitet počinje da prožima povećano osjećanje osjetljivosti na napad, ili naglašena čežnja za toplim ljudskim odnosima, ili osjećanje inferiornosti i slično, negdje je nanosena šteta samopoštivanju, oštećeno je osjećanje ličnosti.

Neočekivani i neelastični impersonalni obrasci koji raskidaju ovo jedinstvo traumatiziraju djetetovo povjerenje.²³ A to nije dobro po razvoj njegova identiteta jer sam raskid ovog jedinstva, tj. unos vrednota koje se u porodici promiču u duševni život djeteta isto je što i uspostava identiteta. Neelastičan način udaljavanja djeteta od strogog jedinstva s majkom tvori konflikt identiteta. Individualna diferencijacija koja nastaje iz uzajamnog razumijevanja, podrške i ljubavi razlikuje se od one koja niče iz nesmotrenosti, suprotstavljanja i bahate grubosti.

Individuacija i diferencijacija razvijaju se na bazi zajedničkog procesa u porodici, tj. na bazi identificiranja djeteta i roditelja. Zdravi zajednički emocionalni odnosi rezultiraju zdravim odvajanjem djetetovog individualnog ja. U uzajamnom djelovanju procesa spajanja i diferencijacije tvori se **identitet**. A identitet je "jezgro ličnosti, lični, privatni, relativno fiksirani aspekt svakog ja" (Acerman, 1966., 87). U ovom uzajamnom djelovanju identitet se stalno razvija.

Personalizacija je proces tvorbe personalne strukture individue, tj. osjećanja vlastitog identiteta. Personalizacija daje jedinstveni psihički lik djetetu. Taj jedinstveni psihički lik nije ništa drugo do personalni identitet djeteta. Personalni identitet

nije statičan; on se razvija i mijenja; on je spoj elemenata starog i novog, dubokog i površnog iskustva. Personalni identitet znači shvatanje vlastite ličnosti, shvatanje koje je izraženo u težnjama, ciljevima, očekivanjima i gledištima individue. Personalni identitet je jedinstvena psihička predstava. On je supstancijalna slika o sebi. U određenim fazama razvoja personalni identitet je na različit način vezan i istodobno diferenciran u odnosu na druge. Proces individuacija/personalizacija počinje simbiozom majke i djeteta, ide preko procesa identifikacije i drugih mikroprocesa socijalizacije, a dalje nastavlja snažnije, dajući mogućnost djetetu da postepeno diferencira svoje zasebno ja. Od faze kada dijete svoj lični identitet ne doživljava odvojeno od porodičnog identiteta pa do personalnog identiteta, proces individuacija/personalizacija

sumira sve procese u kojima se dijelom potvrđuje a dijelom razvija ličnost djeteta.

Sociokulturni, psihosocijalni i psihološki procesi kojima se zahvaćaju vrednote tvore dječije stavove, njihova gledišta i vrijednosne orijentacije. "Gledišta su različita u svako doba života: djetinjstvu, pubertetu, u zrelo doba i u starosti. Bez obzira na dobnu starost neki ljudi se osjećaju mladim, a neki starim. Promjenama koje donosi vrijeme oni pripisuju različita subjektivna značenja promjenama u sebi i životnim situacijama. Neki žive u budućnosti, neki žive u prošlosti, neki žive samo za sadašnjost" (Ackerman, 1966., 393). Organska povezanost između vrednota i pojedinca tvori gledišta. Zato **personalni identitet** ovisi o orijentacijama prema gledištima (vidi *Prilog 3*).

Prilog 3

Personalni identitet ovisi o orijentaciji prema polariziranim gledištima

Ljudi teže da gledišta polariziraju u suprotnosti koje se mogu ilustrirati nizom parova

- kreativnost	prema	destruktivnosti
- sloboda	prema	prinudi
- snaga	prema	slabosti
- nezavisnost	prema	zavisnosti
- hrabrost	prema	opreznosti i povlačenju
- avantura	prema	sigurnosti
- saradnja	prema	takmičenju
- društvena odgovornost	prema	popuštanju samom sebi
- urednost	prema	neurednosti
- darežljivost	prema	škrtosti
- unutarinja stvarnost	prema	zabludi
- duhovno bogaćenje	prema	materijalnom stjecanju
- jednakost i uzajamno poštovanje	prema	nejednakosti i težnjama ka moći
- poštovanje ljudskog bića	prema	gledanju na ljudsko biće kao na stvar, piona, oruđe

Ackerman (1966.), Psihodinamika porodičnog života, "Grafički zavod", Titograd, str. 393.

DIFERENCIJACIJA/INTEGRACIJA

Posljedice sociokulturnih, psihosocijalnih i psiholoških procesa koji promiču veoma različite aktivnosti učenja su diferencijacija i integracija. U

konfluentnom obrazovanju, dakle, primjetna su dva procesa. Jednim procesom se dijeli ono što je sjedinjeno, a drugim sjedinjuje ono što je podijeljeno. Ovo su dvije strane jednog te istog procesa - procesa razvoja ličnosti. "Proces razvoja

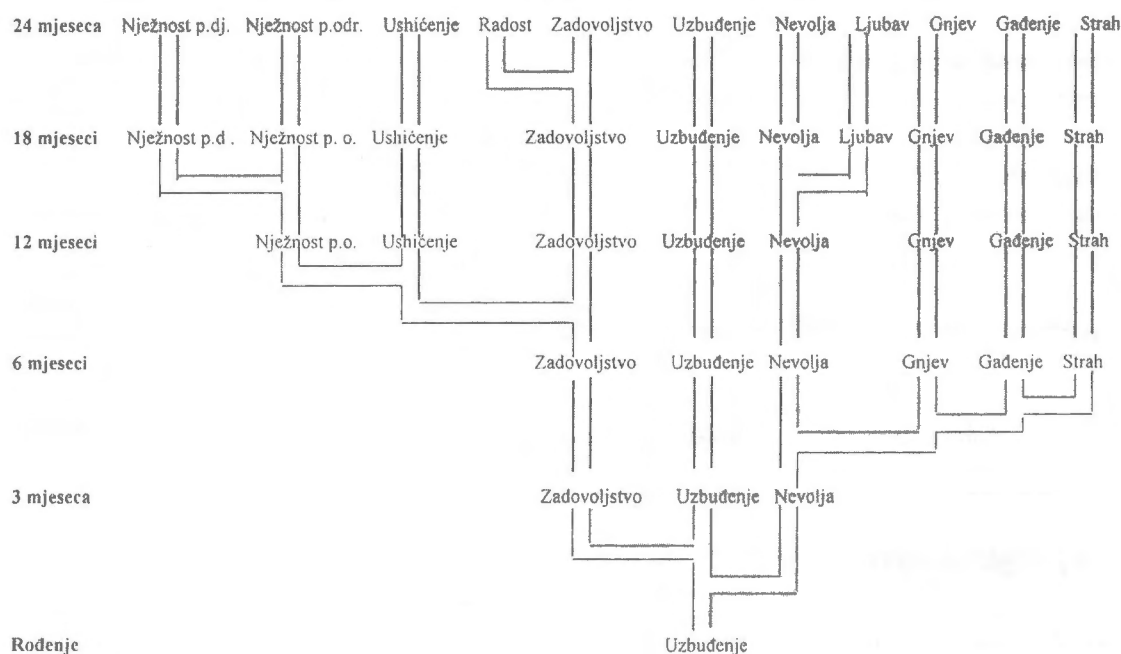
može se djelimično smatrati progresivnom diferencijacijom strukture i ponašanja, a djelimično progresivnom integracijom ponašanja i strukture". (Allport, 1992., 75), Werner (1933.) je objašnjavao razvoj ličnosti pomoću ova dva procesa. I biologija na ovaj način objašnjava razvoj.

DIFERENCIJACIJA

Dijete na samom početku svoga razvoja nije sposobno za finije funkcije aktivnosti. Ono pri vršenju sitnijih pokreta savija i previja cijelo svoje tijelo. Ukoliko izazovemo jednu reakciju ili jedan nagon dijete će pokrenuti "cijelo" svoje tijelo. U odnosu prema sredini također nemamo diferencirane izraze. Dijete je prepušteno svim dražima koje dolaze iz te sredine. Ono, dakle, ne odbija niti zanemaruje sve te draži za kojima kasnije u životu ne mari ili uopće ne obraća pažnju na njih. Ono je zbog te slabe diferenciranosti plijen sredine i svih njenih draži. Zbog toga dijete u prvim mjesecima svoga razvoja ne razlikuje sebe od sredine. Ono je, dakle, sposobno za krupna skupljanja i opažanja. Dijete je, kako je primijetio Levin, jedno dinamičko jedinstvo koje djela cijelim svojim tijelom. Postepeno ono razvija sposobnosti za fine i djelimične radnje.²⁴ Iz tog dinamičkog jedinstva, iz homogene, bezoblične matrice, u najbolju ruku iz te difuzne (jednolično

proširene) matrice, postepeno se počinju javljati finiji pokreti i reakcije, specijalizirane aktivnosti. Ranije funkcije i aktivnosti kao da "stvaraju" one kasnije fine, sasvim diferencirane aktivnosti i funkcije. Jedno se psihološko polje progresivno mijenja od relativne homogenosti u relativnu heterogenost. Dijelovi počinju da budu zorniji i jasniji. Diferencijacija je proces postajanja različitim u kojem je individuacija jedan njen aspekt. Tako se upotreba desne i lijeve ruke manifestira kroz diferenciranije pokrete. Ovo diferenciranje nije samo primjetno i očito u području motoričkih sposobnosti. Diferenciranje se pokazuje u glasovnim navikama, emocijama, u cjelokupnom razvoju ličnosti djeteta. Na slici 7 predstavljeno je progresivno diferenciranje emocionalnog života djeteta, po Levinu.

Na emocionalnom životu djeteta da se lijepo zapaziti princip diferencijacije. Neposredno po rođenju kod djeteta primjećujemo samo "jedan difuzan nadražaj nevolja - uzbuđenje". Nije, dakle, moguće praviti razliku "između različitih sistema emocija". Tako krajem prve godine dijete raspolaže sa mnogo manjim brojem emocionalnih sistema u usporedbi sa odraslim čovjekom, "ali ono već različito izražava gnjev, nevolju, strah, radost i naklonost". (Allport, 1991., 76). Ovaj isti princip diferenciranja važi za sve kasnije promjene u procesu razvoja ličnosti. "Svako znanje može se smatrati kao stvaranje sve finijih distinkcija" (Isto.).

Slika 7. Diferencijacija emocionalnog života malog djeteta

Diferenciranje se dijelom da objasniti *zrenjem*. Sazrijevanje bez učenja označava se pojmom "zrenje". "Sazrijevanje se ispoljava kroz stanovite motorne koordinacije: puzanje, hodanje, penjanje, čavrljanje, smijanje - a nijedna od tih radnji nije bila moguća prilikom rođenja". (Allport, 1991, 77).

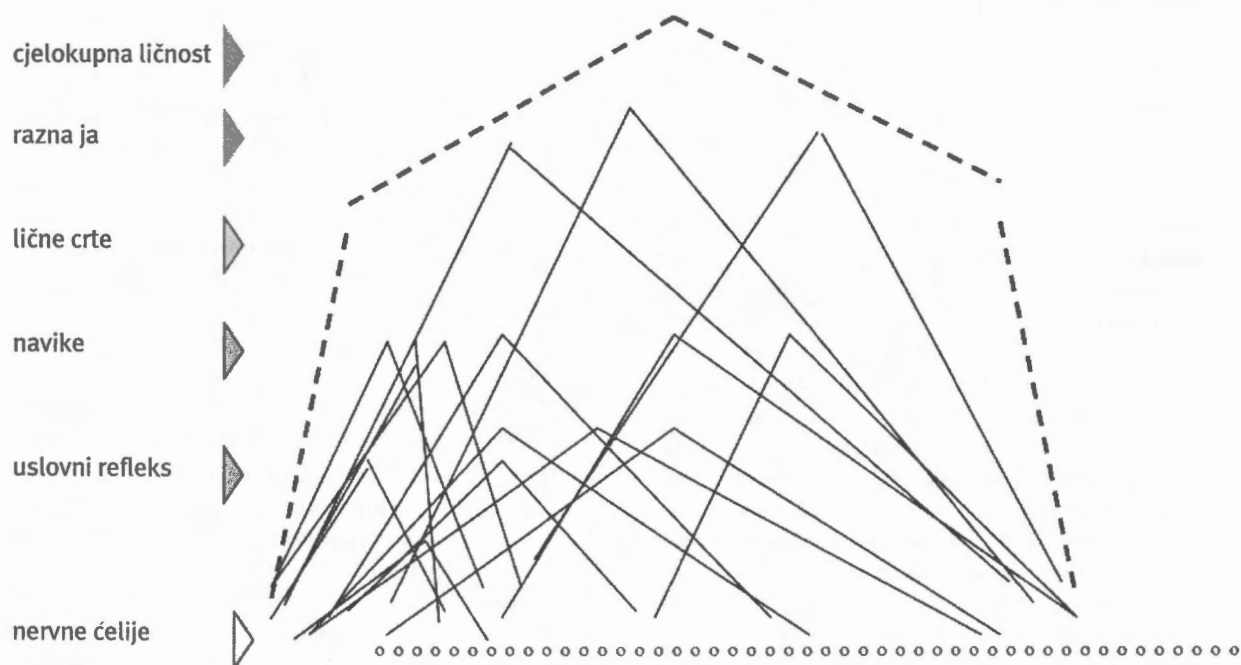
INTEGRACIJA

Integracija je proces kojim se pojedini dijelovi ujedinjuju u jednu višu i funkcionalniju novu cjelinu. Ona je proizvod višeg reda. U integraciji kao rezultatu daju se primijetiti elementi iz kojih je nastala ličnost u kojoj ti elementi gube svoj odvojeni, osamljen identitet. Svaki od tih elemenata čini integralni dio cjeline. Povezanost tih elemenata pokazuje se u koordiniranim aktivnostima, u skladu koakcija u kojem su unutarnji sukobi svedeni na najmanju mjeru. Integracijom se postiže organizacija ličnosti kojom je naglašen odnos između dijelova, a manje konačno ujedinjene. Ovdje sve funkcije harmonično djeluju. U ovom smislu može se govoriti o integraciji socijalnih, psiholoških i organskih elemenata.

Pojmom integracije objašnjavamo i razumijemo samu ličnost. "Integracija nagovještava hijerarhijsku organizaciju ličnosti. Najprostija moguća integracija bila bi integracija dviju nervnih ćelija

(jedne senzorne i jedne motorne) koje funkcioniraju zajedno kao jedan prosti refleksni luk. Da li postoje ili ne postoje ikakvi refleksi koji se sastoje od svega dva neurona ne zna se. C. S. Šerrington (C.S. Sherrington), fiziolog kome se prije svih ostalih pripisuje pojam integracije, smatra ovaj granični slučaj integracije kao jednu 'pogodnu ali nevjerovatnu apstrakciju'. Slično, kao suprotna krajnost, potpuno integrirana ličnost je također pogodna, iako nevjerovatna apstrakcija. Ali, između ova dva krajnja slučaja ima dosta mogućnosti za djelovanje stvarne integracije. U rastućem redu mogli bismo razlikovati hijerarhiju integrativnih nivoa na sljedeći način: *uvjetni refleks, navike, lične crte, "razna ja", ličnost* (vidi sliku 8). Ovaj pojam nije teško razumjeti ukoliko promotrimo samo ljudsko tijelo. Ljudsko tijelo, naime, sadrži bilione ćelija, "od kojih se preko devet milijardi nalazi u mozgu. Na neki način iz tog astronomskog niza pojedinačnih djelića gradi se relativno ujedinjena ličnost. Odvojene nervne ćelije funkcioniraju zajedno tako da gube svoju nezavisnost. Od mnogih nastaje jedno; moto integracije je '*e pluribus unum*'. (Allport, 1991., 77).

Na slici je vidno da integracija počinje ćelijama. Naučeni najprostiji oblici prilagodljivog ponašanja su uvjetni refleksi. Pojedinačne reakcije na draži i pojedinačni refleksi integriraju se sa **urođenim** sistemom refleksa. Integrirani sistemi uvjetnih

Slika 8. Shematski

refleksa, koji obuhvaćaju naročito potkrijepljene odgovore, čine **navike**. Integriranjem specifičnih navika, dijelom nastaju lične crte. Lične crte su dinamičnije i elastičnije dispozicije. Ovoj razini integriranja pripadaju i dispozicije koje imenujemo kao sentimente, vrednote, potrebe, interesovanja. Integracijom se lične crte međusobno povezuju u "razna ja". Progresivna ali nikada nedorečena i nedovršena integracija gradi ličnost. Zato je malo dijete više jedan homogen biološki sistem u odnosu na odraslog čovjeka koji je psihološki diferenciran integriran sistem.

BILJEŠKE

¹ <http://www.babyshowermall.com/makannicandn.html>

² Više u: Allport, V.G. (1991.), *Sklop i razvoj ličnosti*, Bugojno, str. 120-140.

³ Ova shema izražava samo neke opće pedagoške poruke i sugestije. Njome se ne dotiču razlike između ljudi unutar jednog te istog kulturno-vrijednosnog prostora. Teškoća teorijske prosudbe je u tome što se ovdje, ističe Allport, miješa stvarna kultura sa konstruktom kulture. Naime, odgojni ishod pojedinačnog individuuma nikada u potpunosti ne odgovara uzoru konstrukta. Razvoj ličnosti je uvijek pod utjecajem individualnih razlika i iskustva, posebno pod utjecajem ranog selektivnog iskustva itd. Otuda se u konkretnom pedagoškom djelovanju ne smije izgubiti ova dimenzija problema.

⁴ O ovoj teoriji više u mom radu "O teoriji konfluentnog obrazovanja" (2001.) br. 3-4, Glasnik Rijasete Islamske zajednice.

⁵ Učenjem se čovjek neprekidno mijenja. Zahvaljujući učenju i svom aktivitetu čovjek nikad ne ostaje isti. Ali čovjek nije u svom ponašanju neograničeno podložan modifikaciji putem učenja. Ljudske potencijalne mogućnosti su ogromne, pa mu je zadatak da ih razvija. Konfluentni procesi u čijoj se osnovi nalazi proces učenja omogućuju *samoaktualizaciju kreativnih ljudskih mogućnosti*. Odgojno-obrazovna djelatnost treba da bude u funkciji razvoja kreativnih ljudskih snaga koje "ljudska priroda" u sebi skriva i sobom nosi. Nažalost institucionalizirani odgoj, ne samo da dovoljno ne omogućuje nego zna i da uništava kreativne ljudske snage. "Naročito je za uništavanje ljudske kreativnosti ili stvaralaštva štetan, prema mišljenju Maslowa, proces formalnog/institucionalnog odgoja i obrazovanja, koji masovno uništava urođenu kreativnost ljudi. Sreća je da se rijetki pojedinci uspijevaju tome procesu oduprijeti i sačuvati svoj prirodni, svježi, naivni i direktni način percipiranja svoje okoline, a nekima uspijeva da već izgublenu ili

oslabljenu kreativnost ponovo steknu ili ojačaju u kasnijem životu" (Prema: Fulgosi, A. (1981.), *Psihologija ličnosti - Teorije i istraživanja*, "Školska knjiga", Zagreb, str. 254.). O procesu učenje/poduka bilo je govora u Glasniku (2002.) broj 3-4 tako da ovdje nije potrebno da se više zadržavamo na ovom pitanju.

⁶ Ovo teorijsko stanovište oslanja se na neke antropološke nacрте Kanta, Huboldta i Herdera. Ovim se ne gubi pojam odgoja, nego se onemogućuje njegovo historijsko propadanje, njegovo opasno svodenje na školovanje.

⁷ <http://www3.virtualtourist.com/m/?s=O&showpic=/p/.106645/t-151-3.jpg&mn=Marcin75&pn=Bosnia+Herzegovina> i

<http://www3.virtualtourist.com/m/?s=q&showpic=/p/.147531/t-939-8-3692.jpg&mn=nishat&pn>

⁸ Uporedi: Gudjons, h. (1994.), *Pedagogija - temeljna znanja*, "Educa", Zagreb. Procesi urastanja djeteta u kulturu uopće nisu razmatrani kao procesi razvoja ličnosti, a cilj odgoja je bio definiran kao svestrano razvijena ličnost. U ovo nas može uvjeriti najobičnije listanje starijih udžbenika pedagogije. Na ove procese se gledalo kao na proste procese mehaničkog usvajanja niza navika ili stjecanja niza znanja. Urastanje u kulturu naprosto se promatralo kao prosto učenje koje se u suštini ni po čemu ne razlikuje od usvajanja nekih činjenica, recimo adresa ulica, i kao takvo ne treba da ima mjesta u školi. Bio je to bahati ideologijski prodor u odgoj. Tada je bilo važno otarasiti se tradicije, religije, kulture pa i porodičnog odgoja, jer se nije znalo kako sve ovo "pomiriti" u školi i školovanju.

⁹ Zagorka Pešić-Golubović (1981.) ustvari umjesto pojma enkulturacije upotrebljava pojam kulturacije i upravo ga definira kako smo ovdje naveli. Više u: *Porodica kao ljudska zajednica*, "Naprijed", Zagreb.

¹⁰ Ustvari ovo je viđenje Tenortha (1988.). "Odgoj se opisuje kao 'činjenje socijalnim', socijalizacija, kao 'postojanje socijalnim', a oboje kao moment 'enkulturacije'..." (Prema: Gudjons, 1994, 146).

¹¹ Revers, W.J.: *Vorbilder persönlichen Weerdens - Sinnbilder menschlichen Seins*, Jahrb. F. Psychol. U Psychother., 1/1955. Prema: Allport, V. G. (1991.), str. 123.

¹² Ralf Bilz je u svom radu "Akulturacija" dao dosta iscrpan pregled shvatanja procesa akulturacije. Više u: *Antropologija danas* (1972.), "Vuk Karadžić", Beograd, str. 535-554.

¹³ Ovu definiciju nalazimo u tzv. *Memorandumu o akulturaciji*, koji su sačinili: Redfield, Linton i Herskovits. Citirano prema: Gurvitch, G. (1966.), *Sociologija, drugi svezak*, "Naprijed", Zagreb, str. 334.

¹⁴ Ne bi se moglo sa sigurnošću ustvrditi da proces globalizacije koji zapljuskuje današnje obrazovanje ovo poštuje. Interkulturalni odgoj i kao religijska i kao naučna ideja može biti satrt grubim procesom globalizacije koji, da ovdje uzgred konstatiram, nije ponikao u krilu odgoja/obrazovanja već u krilu politike, što nije isto. Iako se u strukturi obrazovnih sistema dešavaju mnoge promjene kako bi se shvatile

kulturološke, etničke i rasne razlike ipak se one dešavaju pod teškim ideološkim i političkim pritiscima asimiliranja, podcjenjivanja, omalovažavanja mnogih kultura i naroda.

- ¹⁵ Više u: Perotti A. (1995.), *Pledoaje za Interkulturalni odgoj i obrazovanje*, "Educa", Zagreb.
- ¹⁶ Da bi se izgradilo jedno novo društvo iz posve različitih etničkih grupa u SAD javila se ideja o asimilaciji kao načinu te izgradnje. Iz ove potrebe nikla je teorija "lonac za pretapanje". Naime, John de Crevecoer je 1782. godine uveo ovaj termin u engleski jezik misleći na koloniste koji su "pretopljeni" u jednu novu rasu. Asimilacija je trebala onemogućiti unošenje običaja etničkih grupa a omogućiti da se zaborave materinski jezici.
- ¹⁷ Uporedi: Supek, R. (1968.), *Problemi socijalizacije omladine*, "Sociologija", br. 2.
- ¹⁸ Interent: The Age a hundred ways of thinking_files\106ed8-socijalizacija.jpeg

- ¹⁹ Po Durkheimu odgajatelji su predstavnici društva koji upravo pomoću pritiska oblikuju ponašanje djeteta. Uporedi: Durkheim (1963.), *Pravila sociološke metode*, Beograd.
- ²⁰ English-English, (1972.), *Obuhvatni rječnik psiholoških i psihoanalitičkih pojmova*, "Savremena administracija", Beograd.
- ²¹ Više u: Ackerman, N. (1966.), *Psihodinamika porodičnog života*, "Grafički zavod", Titograd i Golubović, Z. (1966.), *Problemi savremene teroije ličnosti*, "Kultura", Beograd.
- ²² Više u: Goleman, D. (1998.), *Emocionalna inteligencija*, "Geopoetika", Beograd.
- ²³ Više u : Ackerman, N. (1966.).
- ²⁴ Lewin, K. (1931.), *Environmental forces in child behavior and development*, C.C. Murehison (ed), *Handbookog child psychology*, Worcester, Mass: Clark Univ. Press, Chap. 4. Prema: Allport, G. (1991., 75).

Summary

THE PROCESSES OF THE CONFLUENT EDUCATION IN THE CYCLE CULTURE - INDIVIDUAL

Mujo Slatina, Ph.D.

A child, as a natural individual, is certainly partially endowed with natural life forces, which exist within each one in form of the inclinations, abilities and "instincts". Even though each newborn nurtures a potential individual within, this is a "being in psychological sense" rather than an individual. It is transformed into distinctive and separate spiritual being, only through raising in certain culture. Thus, it is transformed into the creative being, i.e. individual.

Therefore, in order for these essential forces to emerge (sense of sight, hearing, smell, taste, feeling, curiosity, knowledge, opinion, imagination, will, love etc.) it is necessary to allow the processes in which the child will be able to express and develop them at the same time.

This work deals with those processes allowing the individual forces to be expressed and developed in the cycle culture-individual.

Key words: Cycle culture - individual; acculturation; enculturation; socialization; internalization; differentiation; integration; individualization and personalization.

موجز

عمليات التعليم الاندماجي في حلقة الثقافة - الشخصية

أستاذ مويو سلاتينا

مما لا شك فيه أن الطفل كفرد طبيعي موهوب جزئياً بقوى حياتية توجد لديه كميول وقدرات، «كفرائز». وبالرغم من أن الطفل حديث الولادة يتمتع بشخصية نسبية، غير أنه يمثل «كيانا نفسيا» أكثر منه شخصية. وعندما يتربى الطفل في بيئة ثقافية معينة فإنه يتحول إلى كيان مستقل نفسي وروحاني وعملي، أي إلى شخصية، وبالتالي، حتى تظهر القوى الداخلية للطفل (البصر، السمع، الشم، التذوق، الشعور، حب الاستطلاع، الإدراك، التفكير، الخيال، الإرادة، المحبة... الخ) فإنه من الضروري أن توجد عمليات يستطيع الطفل من خلالها وفي وقت واحد أن يتعرف على قدراته وينميها. في هذا المقال نتكلم عن تلك العمليات التي بمساعدتها يتم التحديد للقوى الفردية الحياتية عند الطفل من جهة، ومن جهة ثانية تتم تنميتها، وذلك ضمن حلقة الثقافة ذ الشخصية.

الكلمات الأساسية: حلقة الثقافة ذ الشخصية، انعدام

الثقافة، الثقيف، الانخراط الاجتماعي، الاندماج، التمايز، التكامل، إضفاء الفردية وإضفاء الشخصية.

m